

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 10, Αρ. 1Α (2019)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
10^ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΙΚΤΗ
& ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΑΘΗΝΑ, 22 – 24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2019

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ISBN 978-618-5335-03-8

Διαμορφώνοντας από Κοινού
το Μέλλον της Εκπαίδευσης

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΟΙΚΤΗΣ & ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΟΜΟΣ 1, ΜΕΡΟΣ Α

Ψηφιακή Αφήγηση στην τάξη: Μελετώντας το φαινόμενο του Brain Drain

Ζαχαρούλα Σταύρος Ραφαηλίδου

doi: [10.12681/icodl.2347](https://doi.org/10.12681/icodl.2347)

Ψηφιακή Αφήγηση στην τάξη: Μελετώντας το φαινόμενο του Brain Drain Digital Storytelling in the Classroom: Studying the Brain Drain Phenomenon

Ζαχαρούλα Ραφαηλίδου

Εκπαιδευτικός ΠΕ80

Msc ΤΠΕ στην εκπαίδευση ΕΚΠΑ,ΠΘ,ΠΔΑ

zrafailidou@yahoo.gr

Περίληψη

Διαχρονικά, οι άνθρωποι μέσω των ιστοριών ερμηνεύουν τον κόσμο. Η σύγχρονη εποχή μας προσφέρει μέσω της τεχνολογίας νέα εργαλεία αφήγησης. Η ψηφιακή αφήγηση, συνδυάζοντας λόγο και ψηφιακά μέσα, προκαλεί το ενδιαφέρον της νέας γενεάς που στη διεθνή βιβλιογραφία ορίζεται ως γηγενής της τεχνολογίας. Οι σημερινοί έφηβοι όταν αφηγούνται ιστορίες προσδιορίζουν την ταυτότητά τους, αλλά παράλληλα οι ιστορίες αυτές αποτελούν και ένα σημαντικό εργαλείο πολιτικοποίησής τους. Η παρούσα έρευνα μελετά τη στάση των μαθητών σχετικά με το θέμα της διαρροής ανθρώπινων εγκεφάλων (brain drain) μέσω της δημιουργίας ψηφιακών αφηγήσεων. Το δείγμα της έρευνας αποτελούν 54 μαθητές που φοιτούν στη Β τάξη του Λυκείου. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για τη δημιουργία ψηφιακών αφηγήσεων είναι σύμφωνη με τη δομή, τις αρχές και τη μεθοδολογία που προτείνει το Center for Digital Storytelling (CDS). Ακολουθήθηκε η αφηγηματική προσέγγιση ανάλυσης των ιστοριών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ποιοτικής ανάλυσης, οι μαθητές μέσω της συναισθηματικής τους εμπλοκής κατανόησαν σημαντικά κοινωνικοοικονομικά ζητήματα, προσδιόρισαν τη δική τους θέση απέναντι σ' αυτά, προβληματίστηκαν, κατανόησαν καλύτερα τον άλλον, επανεξέτασαν στερεοτυπικές τους αντιλήψεις. Το τελικό αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας είναι η προσωπική ανάπτυξη των μαθητών και η δόμηση κοινωνικής συνείδησης. Βασική στόχευση της εκπαίδευσης είναι αυτή: οι μαθητές ως αυτόνομες προσωπικότητες να μπορούν να επεξεργάζονται δεδομένα, να αντιλαμβάνονται τη θέση τους απέναντι σ' αυτά και να λαμβάνουν τις κατάλληλες για εκείνους αποφάσεις.

Λέξεις κλειδιά: ψηφιακή αφήγηση, διαρροή εγκεφάλων, κοινωνική έρευνα, εκπαιδευτική μεταρρύθμιση

Abstract

Within time, people have interpreted the world through stories. In Modern times we have the opportunity to use new storytelling tools through technology. Digital

storytelling, combining discourse and digital media, arouses the interest of the new generation that is defined in the international literature as digital natives. When today's teens tell stories they define their identity, but stories are also an important tool for their politicization. The present study examines students' attitudes to the topic of brain drain through the creation of digital narratives. The sample of the study is 54 students studying in the second grade of the high school. The process used to create digital narratives is in line with the structure, principles and methodology proposed by the Center for Digital Storytelling (CDS). We adopted the narrative approach of analyzing the stories. According to the results of the qualitative analysis, students, through their emotional involvement, understood important socio-economic issues, identified their own position towards them, were concerned about severe issues, understood each other better, reviewed their stereotypical perceptions. The final result of this procedure is the personal development of students and the building of social consciousness. The main purpose of education is that students as autonomous personalities can process data, understand their position towards them, and make the right decisions.

Key Words: digital storytelling, brain drain, social research, education reform

Από την Αφήγηση στην Ψηφιακή Αφήγηση

Το αφήγημα αρχίζει με την ιστορία της ανθρωπότητας, καθώς δεν υπάρχει και δεν υπήρξε ποτέ λαός χωρίς αφήγημα (Barthes, 1966). Οι άνθρωποι, σύμφωνα με τον Harris (2007) στην προσπάθειά τους να ερμηνεύσουν τον κόσμο δημιουργούν ιστορίες, οι οποίες παράλληλα τους προσφέρουν παρηγοριά. Ο ίδιος εξαίρει την αξία της αφήγησης καθώς «οι ιστορίες υπενθυμίζουν στους ανθρώπους πως έχουν πολλά κοινά στην κουλτούρα τους και άρα μπορούν να συνδεθούν με την κουλτούρα των άλλων. Η ιστορία ενός ατόμου γίνεται η ιστορία ενός άλλου με λεπτές διαφορές» Harris (2007, p.111).

Οι τεχνολογικές αλλαγές που συντελέστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες προσέφεραν στον άνθρωπο νέα εργαλεία αφήγησης. Η ψηφιακή αφήγηση συνδυάζει προφορικό-γραφικό λόγο με τα νέα ψηφιακά μέσα. Σύμφωνα με τον Μειμάρη (2013, p.178) «η ψηφιακή αφήγηση (digital storytelling) με τις δυνατότητες που προσθέτουν ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, το διαδίκτυο και οι ψηφιακές κάμερες, αποτελεί έναν επιπλέον τρόπο να λέμε ιστορίες στην ψηφιακή εποχή». Στην παρούσα έρευνα θα ακολουθήσουμε τις γενικές αρχές στη δημιουργία των ψηφιακών ιστοριών που πηγάζουν από το Κέντρο Ψηφιακής Αφήγησης (Center for Digital Storytelling/CDS), όπως τεθήκαν από τον Joe Lampert (2009, 2013). Η φιλοσοφία βάσει της οποίας θα κινηθούμε, λοιπόν, είναι ότι κατά τη διάρκεια της δημιουργίας των ψηφιακών ιστοριών δεν θα εστιάσουμε σε έναν ειδήμονα, όπως είναι ο/η καθηγητής/καθηγήτρια στη σχολική τάξη, αλλά σε μια κοινότητα μάθησης που τοποθετεί τον κύκλο ιστορίας (Story Circle) στην καρδιά της πρακτικής, παρέχοντας σε όλους ίσες ευκαιρίες να λαμβάνουν και να παρέχουν ανατροφοδότηση. Στον κύκλο ιστορίας όλοι οι συμμετέχοντες έχουν τον ρόλο του αφηγητή που μοιράζεται την ιστορία του και του κοινού, που είναι αποδέκτης της ιστορίας. Η συμμετοχή στον κύκλο ιστορίας είναι η βάση για τη δημιουργία ψηφιακών αφηγήσεων. Καθώς οι άνθρωποι ξετυλίγουν τις προσωπικές τους ιστορίες νιώθουν ότι η αυτό-έκφρασή τους είναι το πιο σημαντικό κομμάτι της διαδικασίας.

Η ψηφιακή αφήγηση ως εκπαιδευτικό εργαλείο

Οι μαθητές έχουν συνδέσει την προσωπική τους ζωή με τη χρήση υπολογιστών, tablets και smartphones. Η επίδραση των τεχνολογιών στη ζωή τους είναι τόσο σημαντική, ώστε οι σημερινές γενεές να χαρακτηρίζονται ως «γηγενείς της τεχνολογίας» (Prensky, 2001, p.2) ενώ οι παλιότερες ως «μετανάστες της τεχνολογίας» (Prensky, 2001, p.3). Παρόλα αυτά, οι νέες τεχνολογίες δεν ενσωματώθηκαν στη διδασκαλία (Robbin, 2008). Όπως, ήδη από το 2001, παρατηρεί ο Prensky οι σημερινοί μαθητές/φοιτητές έχουν αλλάξει ριζικά, ώστε πλέον δεν είναι οι άνθρωποι που το εκπαιδευτικό σύστημα έχει σχεδιαστεί να διδάξει. Η χρήση ψηφιακών αφηγήσεων στη διδακτική πράξη κατά τον Robbin (2008) θα βοηθήσει τους δασκάλους-καθηγητές να ξεπεράσουν κάποια από τα εμπόδια εξοικείωσης τους με την τεχνολογία, ενώ παράλληλα θα καταστήσει τους μαθητές δημιουργικούς αφηγητές ιστοριών.

Η εφηβεία είναι μια ταραχώδης όσο και σημαντική περίοδος ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου καθώς ο έφηβος καλείται να απαντήσει σύμφωνα με τον Erikson (1963) σε ερωτήματα τύπου «ποιος είμαι», «τι σημαίνω για τους άλλους» προκειμένου να ερμηνεύσει τον κόσμο. Οι μαθητές προσδιορίζοντας την προσωπική τους ταυτότητα μέσα από τις εμπειρίες τους ουσιαστικά επαναπροσδιορίζουν την ταυτότητά τους (Roth, 2006).

Η ψηφιακή ιστορία που δημιουργεί ένας έφηβος είναι, λοιπόν, μια ιστορία και για τον εαυτό του και για τους άλλους αποτελώντας έναν τρόπο προσδιορισμού της ταυτότητάς του (Docherty & McColl, 2003). Σύμφωνα με τη Staley (2017) τα κείμενα, η εικαστική αντίληψη, η ηχητική φόρμουλα που υιοθετείται καθώς και η ίδια η ιστορία συναποτελούν μία ψηφιακή αφήγηση, που στην πραγματικότητα είναι τόποι παραγωγής μιας ταυτότητας. Στις ιστορίες τους οι έφηβοι αποκαλύπτουν με περίπλοκο τρόπο- καθώς οι εικόνες και οι ήχοι που επιλέγουν αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι της ψηφιακής τους αφήγησης, πέρα από την ίδια την αφήγηση-ποιοι είναι, πώς αντιλαμβάνονται οι ίδιοι τον εαυτό τους, πώς τον αντιλαμβάνονται οι άλλοι και πώς θα ήθελαν να είναι ο μελλοντικός τους εαυτός.

Αυτή η ταυτότητα, όμως, δεν σχετίζεται μόνο με το άτομο που την έχει δημιουργήσει, καθώς αυτή η ψηφιακή ιστορία μπορεί εκ νέου να δημιουργηθεί μέσα από τις ερμηνείες που τις αποδίδονται και από τη δυναμική των ταυτοτήτων των ομάδων οι οποίες την παρακολουθούν. Τα κοινωνικά ζητήματα που απασχολούν τους ανθρώπους μιας μικρής τοπικής κοινωνίας μπορούν μέσω του διαμοιρασμού των ψηφιακών ιστοριών να ειπωθούν με άλλον τρόπο, ώστε να οικοδομηθεί μία ομαδική κουλτούρα για την αντιμετώπιση ενός ζητήματος. Κάτι τέτοιο δεν είναι μόνο εφικτό μέσα σε μια σχολική τάξη, αλλά και απαραίτητο για την πραγματική πολιτικοποίηση των μαθητών. Ανώτερος στόχος της εκμάθησης των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών στο λύκειο είναι σαφώς η δημιουργία κριτικής σκέψης των μαθητών, ώστε ως πολίτες, πλέον, να μπορούν να λάβουν τις σωστές πολιτικές αποφάσεις στο πλαίσιο εύρεσης λύσεων για τα προβλήματα που ταλανίζουν την τοπική έως την παγκόσμια κοινότητα.

Ο κόσμος των εφήβων είναι ένας πολύπλοκος κόσμος καθώς πρέπει να αποκτήσουν αυτοέλεγχο, να αντιληφθούν την ύπαρξή τους, να αντιμετωπίσουν τα συναισθήματά τους και τέλος να αφομοιώσουν τις προηγούμενες τους εμπειρίες και επιρροές ώστε να αντιληφθούν τις μελλοντικές τους δυνατότητες (Goth et al., 2012). Η απόκτηση τέτοιων δεξιοτήτων θα τους βοηθήσει ώστε να οικοδομήσουν το μέλλον τους (Anderson & Mack, 2018). Η μεταμορφωτική διάσταση της δημιουργίας είναι κομβικής προτεραιότητας για τη συγκεκριμένη έρευνα. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος οι μαθητές πρέπει να νιώσουν μεγαλύτερη δέσμευση με τη διδασκαλία,

επομένως οι μέθοδοι για τη δημιουργία ψηφιακών αφηγήσεων πρέπει να επιτρέπουν την ύπαρξη μιας «ανοιχτής τάξης». Φυσικά, η «ανοιχτή» τάξη απαιτεί μία πιο ενεργή συμμετοχή και από τον εκπαιδευτικό και από τους εκπαιδευόμενους (González & Tennant, 2017). Προϋποθέτει, λοιπόν, διαπροσωπικές σχέσεις και συναισθηματική εμπλοκή, την οποία πολλοί εκπαιδευτικοί φοβούνται, καθώς μπαίνουν σε αχαρτογράφητα για αυτούς νερά, καθώς εμπεριέχει πολλαπλούς κινδύνους. Οι κίνδυνοι αυτοί αφορούν ιδιαίτερα στη διερεύνηση συνθετών θεμάτων τα οποία πρέπει να ειπωθούν από μία πολιτική οπτική. Παρότι αυτή η πολιτικοποίηση θεωρείται μία ηθική υποχρέωση (AngelAjani & Sanford, 2006), απαιτεί λεπτούς χειρισμούς στην τάξη.

Οι μαθητές δημιουργώντας ψηφιακές αφηγήσεις εστιάζουν στη δική τους εμπλοκή, καθώς και στη δική τους ατομική αντίληψη και δημιουργικότητα. Κατανοώντας τη θέση τους στα κοινωνικά γεγονότα μπορούν από το ειδικό, δηλαδή τη δική τους εμπειρία, να αντιληφθούν πιο αφηρημένες έννοιες, όπως είναι η μετανάστευση, η παγκοσμιοποίηση και η ανεργία. Μόνο έτσι αυτές οι ψηφιακές αφηγήσεις θα μπορέσουν να είναι ένα ισχυρό παιδαγωγικό εργαλείο ή καλύτερα μία εκπαιδευτική παιδαγωγική παρακαταθήκη για την επιστήμη της κοινωνιολογίας και της ανθρωπολογίας (González & Tennant, 2017).

Η έρευνα

Στόχοι και Ερευνητικά Ερωτήματα

Οι μαθητές κλήθηκαν σε εθελοντική βάση να δημιουργήσουν ψηφιακές αφηγήσεις με βάση την ερώτηση «αν θα έμεναν ή θα έφευγαν στο εξωτερικό στο μέλλον». Ο σκοπός της έρευνάς μας είναι η διερεύνηση της στάσης των μαθητών απέναντι σε ένα κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο, όπως είναι το brain drain (διαρροή επιστημονικού προσωπικού). Οι επιμέρους σκοποί αφορούν στη χρησιμότητα ένταξης των ψηφιακών ιστοριών στη διδασκαλία του μαθήματος «Σύγχρονος Κόσμος-Πολίτης και Δημοκρατία», αλλά και γενικότερα στη διδασκαλία μαθημάτων που αφορούν οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες. Συγκεκριμένα οι επιμέρους στόχοι είναι να αντιληφθούν οι μαθητές ότι στις εμπειρίες τους βρίσκονται σχετικές πηγές γνώσης, ώστε να τις νοηματοδοτήσουν (Robin, 2008), να βελτιώσουν οι μαθητές τις δεξιότητες συγγραφής τους, καθώς και τον τεχνολογικό τους εγγραμματοτισμό (Gakhar & Thompson, 2007) και να ενεργοποιηθούν στη διαδικασία της μάθησης, εφόσον μέσω των ιστοριών θα νιώσουν ότι θα συμμετέχουν ως ξεχωριστές, αναπτυγμένες προσωπικότητες (González-Tennant, 2017). Προκειμένου να διερευνήσουμε την επίτευξη των παραπάνω στόχων θέσαμε ερευνητικά ερωτήματα:

- ❖ Όσον αφορά στο θέμα που τέθηκε στους μαθητές:
  - Πώς βλέπουν το μέλλον τους στην Ελλάδα οι μαθητές;
  - Ποια είναι η δική τους πρόθεση σε σχέση με το φαινόμενο της διαρροής ανθρώπινων εγκεφάλων;
- ❖ Όσον αφορά στην επιλογή της ψηφιακής αφήγησης ως μέσο διδασκαλίας και έρευνας:
  - Μπορεί η ψηφιακή αφήγηση να αποτελέσει μία παιδαγωγική μέθοδο που θα βοηθήσει τους μαθητές να αντιληφθούν μέσω προσωπικών ιστοριών κοινωνικοοικονομικά φαινόμενα;
  - Μπορεί η ψηφιακή αφήγηση να ενισχύσει τον τεχνολογικό εγγραμματοτισμό των εφήβων-μαθητών;

- Μπορεί η παρακολούθηση των ψηφιακών αφηγήσεων των ίδιων των παιδιών στην τάξη να συντελέσει στην καλύτερη κατανόηση του άλλου;

Διαδικασία δημιουργίας ψηφιακών ιστοριών

Η δομή που ακολουθήσαμε για τη δημιουργία των ψηφιακών ιστοριών είναι αυτή που προτείνει το Center for Digital Storytelling (CDS) με κάποιες παραλλαγές. Σύμφωνα μ' αυτή, οι συμμετέχοντες σε έναν κύκλο ιστορίας (story circle) μοιράζονται τις ιστορίες τους. Έπειτα, παρακολουθούν κάποιες ψηφιακές ιστορίες και παρακολουθούν μία μικρή διάλεξη σε σχέση με τα 7 σημεία της ψηφιακής αφήγησης όπως προσδιορίστηκαν από τον Lampert (2009, 2013). Τα στοιχεία αυτά είναι τα ακόλουθα:

Αποψη (Οπτική): Ποιο είναι το βασικό σημείο της ιστορίας και ποια η οπτική του αφηγητή;

Δραματικό ερώτημα: Μια «ερώτηση κλειδί» που κρατά το ενδιαφέρον του θεατή και θα απαντηθεί στο τέλος.

Συναισθηματικό Περιεχόμενο: Σοβαρά ζητήματα που ζωντανεύουν με έναν προσωπικό και έντονο τρόπο και συνδέουν το κοινό με την ιστορία.

Το δώρο της φωνής: Ένας τρόπος να προσωποποιηθεί η ιστορία ώστε να βοηθηθεί το κοινό στην κατανόηση του πλαισίου της.

Η δύναμη της μουσικής υπόκρουσης: Μουσική ή άλλοι ήχοι που υποστηρίζουν και "διακοσμούν" την ιστορία.

Οικονομία: Ακριβής χρήση του περιεχόμενου που απαιτείται για την αφήγηση (περιεκτικότητα στην αφήγηση), ώστε να μην υπερφορτωθεί με πληροφορίες ο θεατής.

Ρυθμός: Ο ρυθμός της ιστορίας και πόσο αργά ή γρήγορα εξελίσσεται.

Οι μαθητές έχοντας υπόψη τους αυτούς τους γενικούς κανόνες αρχίζουν σιγά-σιγά να δομούν τη δική τους ψηφιακή ιστορία.

Μεθοδολογικά Εργαλεία

Τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήσαμε κατά τη διαδικασία της δημιουργίας ψηφιακών ιστοριών για την αξιολόγηση της παρέμβασης είναι:

- Το ημερολόγιο του ερευνητή (μεθοδολογία των Bogdan και Biklen, 1992)
- Τα φύλα παρατήρησης των ομάδων στο story circle (Spradley, 1980)

Η βασική στόχευση της παρατήρησης που πραγματοποιήθηκε είναι η εμπάθунση του θέματος ενδιαφέροντος, γιατί γίνεται μια προσπάθεια να διερευνήσουμε τις σχέσεις όλων των παραγόντων που εμπλέκονται στην εξήγηση της κατάστασης (Morrison, 1993).

Μεθοδολογία αξιολόγησης ψηφιακών αφηγήσεων

Ακολουθήσαμε την αφηγηματική ανάλυση όπως ορίστηκε από τον Barthes (1966). Σύμφωνα με τον Barthes η αφηγηματική ανάλυση πρέπει να ακολουθεί μια ιεραρχική, ολοκληρωτική προοπτική. Η ευελιξία που προσφέρει αφορά την μη προσαρμογή του υλικού σε μια συγκεκριμένη μέθοδο (Riessman, 2003). Θα μελετήσουμε προσωπικές αφηγήσεις με τη μέθοδο αυτή καθώς, όπως αναφέρει ο Riessman σε συνέχεια των κοινωνιολογικών αναλύσεων του Mills (1959), μπορεί να δημιουργήσει συνδέσεις μεταξύ προσωπικής βιογραφίας και κοινωνικής δομής, δηλαδή μεταξύ προσωπικού και πολιτικού. Η ανάλυσή μας αν και αξιολογική δεν έχει ως στόχο τον χαρακτηρισμό των ιστοριών ως «καλών», «μέτριων» ή

«ανεπαρκών». Σαφώς, κάποιες ιστορίες αφηγηματικά είναι πιο συνεκτικές από κάποιες άλλες. Παράλληλα, σε κάποιες ψηφιακές ιστορίες ο συνδυασμός αφήγησης και πολυμέσων δημιουργεί ένα αποτέλεσμα που το κοινό κρίνει πιο πλήρες. Ο αντίλογος είναι, όμως, ότι μεγαλύτερη σημασία έχει το πώς επέδρασε η αφήγηση στον ίδιο τον δημιουργό. Αν εκείνος θεωρεί ότι η ιστορία του τον εκφράζει, αν αντιλήφθηκε τα κίνητρά του, τους στόχους του, αν κατανόησε τα συναισθήματά του, τελικά, η αξιολόγηση της ψηφιακής αφήγησής του έχει θετικό πρόσημο. Χωρίς να θέλουμε να μειώσουμε την αξία της αξιολόγησης των ιστοριών από τον ερευνητή, εντούτοις, συνδιαμορφώνεται από την αξία που προσδίδει ο δημιουργός στην ιστορία του. Η αξιολόγηση των ιστοριών των μαθητών είναι, λοιπόν, ένα κρίσιμο ζήτημα. Οι Blake & Bartel (1999) σε αναφορά του Harris (2007) αναρωτιούνται αν ο αληθινός στόχος της εκπαίδευσης είναι να βοηθηθούν οι μαθητές, ώστε να συνειδητοποιήσουν την αξία τους. Το βασικό ζήτημα που τίθεται, άρα, είναι πώς θα αξιολογηθούν στην τάξη οι ιστορίες χωρίς να αποθαρρυνθούν οι μαθητές των οποίων οι ιστορίες έχουν κάποιες αδυναμίες (όπως έλλειψη ρυθμού, κακή ηχογράφηση, αναντιστοιχία λόγου-εικόνας κ.α.).

Σχεδιασμός παρέμβασης

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο 3ο Λύκειο Νέας Σμύρνης και το δείγμα της αποτέλεσαν 54 από τους 65 μαθητές, καθώς αυτοί συμμετείχαν στην παρέμβαση (Κορίτσια=26, Αγόρια=28). Ο χρόνος που έλαβε χώρα είναι 2,5 μήνες και οι διδακτικές ώρες που χρειάστηκαν είναι 11 διδακτικές ώρες. Η πορεία διδασκαλίας που ακολουθήθηκε σε γενικές γραμμές ήταν η εξής:

Διδακτική Ωρα	Πορεία Διδασκαλίας
1 ^η ώρα	Story circle, Παιγνιοποίηση
2 ^η , 3 ^η ώρα	Story circle
3 ^η ώρα	Παρουσίαση των 7 σημείων της αφήγησης και παρακολούθηση ψηφιακών ιστοριών
5 ^η ώρα	Story circle
6 ^η ώρα	Μονταζ-χωρισμός σε ομάδες των 5-1 tablet για κάθε ομάδα-και κανόνες-αισθητική του μοντάζ/παρουσίαση του προγράμματος kinemaster
7 ^η ώρα	Brain drain/σύνδεση μαθήματος με τη διαδικασία της αφήγησης
8 ^η	Συσχετισμός της όλης διαδικασίας με την Ανεργία ως βασική αιτία του brain drain- συνέπειες του φαινομένου-παρουσίαση έρευνας της ICAP και συσχετισμός με όσα οι μαθητές παρήγαγαν μέσα από τις ιστορίες τους.
9 ^η , 10 ^η & 11 ^η ώρα	Παρουσίαση ψηφιακών ιστοριών μαθητών/συζήτηση

Ως μέσο δημιουργίας των ψηφιακών αφηγήσεων επιλέξαμε τα κινητά (smartphones) των μαθητών. Το πρόγραμμα μοντάζ που επιλέγη από την ερευνήτρια είναι το πρόγραμμα Kinemaster, το οποίο παρουσιάστηκε με tablet στους μαθητές. Το κινητό τηλέφωνο ως μέσο δημιουργίας των ψηφιακών ιστοριών, αρχικά επελέγη ως λύση στο πρόβλημα έλλειψης Η/Υ.

Story Circle

Και στα τρία τμήματα που διενεργήθηκε η παρέμβαση υπήρξε αυξημένο ενδιαφέρον των μαθητών. Κατά τη διάρκεια του story circle όλοι οι μαθητές ήταν ιδιαίτερα ενεργητικοί, καθώς όλοι είχαν να μοιραστούν μία ιστορία. Το θέμα της μετανάστευσης τους προκάλεσε προβληματισμό και συγκίνηση. Το σύνολο των μαθητών, λόγω έλλειψης ελεύθερου χρόνου, δεν προλαβαίνει να πραγματοποιεί ζητήματα που αφορούν τη μαθητιώσα νεολαία. Τα ίδια τα υποκείμενα της έρευνας παρατήρησαν ότι «γιατί να μην συζητάμε για αυτά τα θέματα στο σχολείο; δεν έχουμε χρόνο να ασχοληθούμε στο σπίτι». Όταν τους δίνεται, λοιπόν, βήμα, να εκφράσουν τις αγωνίες τους είναι πρόθυμοι και να «ανοιχτούν» και να «ακούσουν» τον άλλον. Ακόμα και εντελώς αδιάφοροι μαθητές κινητοποιήθηκαν, όχι όμως στον βαθμό να δημιουργήσουν και εκείνοι μια ψηφιακή αφήγηση. Το επίπεδο ενδιαφέροντος για το story circle, όμως, υπήρξε υψηλό.

Ψηφιακές Αφηγήσεις των μαθητών

Από τους 54 μαθητές που συμμετείχαν στην παρέμβαση ψηφιακές αφηγήσεις δημιούργησαν 23 μαθητές. Το ποσοστό ανταπόκρισης κρίνεται πολύ ικανοποιητικό, δεδομένου ότι η δημιουργία τους ήταν σε εθελοντική βάση. Παρακάτω παρουσιάζουμε 2 ψηφιακές αφηγήσεις με βασικό θέμα το brain Drain μέσα από τα μάτια των μαθητών.

Η ιστορία της Φ

Η Φ από την αρχή της αφήγησής της μας εισάγει στους προβληματισμούς των εφήβων· «τι θα σπουδάσω τι θα γίνω τι θέλω στη ζωή μου πώς θα στήσω τα θεμέλια του μέλλοντός μου;». Η φωνή της είναι μελαγχολική, η μουσική που τη συνοδεύει το ίδιο, ενώ παράλληλα οι εικόνες που διαδέχονται η μία την άλλη είναι ασπρόμαυρες. Η αφηγήτρια επιλέγει να συνοδεύσει την αφήγησή της με υλικό από το προσωπικό της αρχείο προσδίδοντας επιπλέον αξία στην αφήγηση. Αρκετές φωτογραφίες απεικονίζουν την ίδια σε διάφορες στιγμές της ζωής της δημιουργώντας στον θεατή την αίσθηση του οικείου και του προσωπικού. Τη στιγμή που μιλάει για το πώς θα στήσει το μέλλον της, τις εικόνες διαδέχεται ένα βίντεο που τη δείχνει να χορεύει. Στο τέλος του εν λόγω βίντεο και ενώ χορεύει «μετέωρη» μας μεταφέρει την προσωπική της αγωνία «ωστόσο υπάρχει ένα (ερώτημα), το οποίο παραμένει αναπάντητο, θα παραμείνω στη χώρα μου ή θα φύγω στο εξωτερικό». Αυτή η αίσθηση του μετέωρου εντείνεται κυρίως από το οπτικοακουστικό υλικό και όχι τόσο από το ίδιο το αφήγημα. Στην ερώτηση «μπορεί η Ελλάδα να μου προσφέρει αυτό που επιθυμώ;» η Φ απαντάει ότι «η Ελλάδα είναι μία αδύναμη χώρα, αλλά εγώ την έχω αγαπήσει και με τα ελαττώματά της. Εδώ είναι η οικογένειά μου, οι φίλοι μου, η ομάδα μου, η ζωή μου. Δεν είναι εύκολο από τη μία στιγμή στην άλλη να μηδενίσεις το κοντέρ και να ξεκινήσεις από την αρχή».

Δεν ενημερώνει το κοινό για το τι είναι αυτό που θέλει μέσω των λέξεων, παρά χρησιμοποιεί τα ψηφιακά μέσα για αυτόν τον σκοπό. Ακολουθεί οικονομία στην αφήγηση και χρησιμοποιεί την εικόνα, τη φωνή της, τη μουσική για να καταστήσει πιο δυνατό το μήνυμά που θέλει να επικοινωνήσει. Αυτό συμβαίνει καθ' όλη τη διάρκεια της αφήγησης, καθιστώντας την αφήγησή της πολύ προσωπική και πολυεπίπεδη. Όταν αναφέρεται στη νέα ζωή που θα ακολουθήσει αν φύγει στο εξωτερικό, επιλέγει μια δική της εικόνα στην οποία κοιτάει από ψηλά την Αθήνα, τονίζοντας το έντονο συναίσθημα που της προκαλεί μια ενδεχόμενη απόφαση μετεγκατάστασης. «Μία αρχή που θα είσαι μόνος σου σε ξένο περιβάλλον, χωρίς

υποστήριξη, χωρίς σιγουριά. Είτε μείνεις, είτε φύγεις είναι ρίσκο...» αφηγείται ενώ τις εικόνες διαδέχεται ξανά ένα βίντεο με εκείνη να χορεύει. Ενώ μέχρι στιγμής όλη η αφήγηση διακατέχεται από μία μελαγχολική διάθεση προς το τέλος της αφήγησης και ενώ γίνεται αναφορά στην Ελλάδα και σε όλα αυτά που σημαίνει η χώρα για εκείνη η μουσική και ο ρυθμός αλλάζουν. Το τραγούδι που επιλέγεται τώρα να ακουστεί είναι το “Que Sera Sera” καθώς η Φαίη αφηγείται « όμως είναι το κλίμα, η ομορφιά και η αίσθηση του να είσαι στον τόπο σου που εμένα με ικανοποιεί πλήρως. θα φύγω; Ναι θα φύγω για να δω το κάτι παραπάνω, αλλά για λίγο, ίσως και για ελάχιστα. Θα γυρίσω; θα γυρίζω πάντα στη χώρα μου γιατί για μένα είναι δύσκολο να απομακρυνθώ από τη ζεστασιά του σπιτιού μου.» Επιλέγει να ολοκληρώσει την αφήγησή της σχεδόν όπως ξεκίνησε, με εκείνη να χορεύει και με τελευταία εικόνα τη λεζάντα «σπίτι μου σπιτάκι μου». Χωρίς φωνή να συνοδεύει την αφήγηση και με μαύρο φόντο στο τέλος η Φαίη γράφει «στόχος μου είναι να κάνω τα όνειρά μου πραγματικότητα... Να έχω μια ζωή πλούσια σε συναισθήματα γεμάτη αγάπη, τρέλα και φαντασία... Ευχαριστώ πολύ»

Για το Κοινό: Η συγκεκριμένη αφήγηση έβαλε τους μαθητές στη διαδικασία να σκεφτούν ότι η επικοινωνία πέρα από λεκτική έχει και κάποιες άλλες συνιστώσες. Ο ήχος και κινούμενη εικόνα μεταδίδουν ξεχωριστά μηνύματα κάποιες φορές αντίστοιχα δυνατά ή και περισσότερα δυνατά από την ίδια την ιστορία. Σύμφωνα με τους μαθητές που παρακολούθησαν την αφήγηση «μας συγκίνησε, ήταν πολύ μελαγχολική και προσωπική». Παράλληλα, οι μαθητές ρωτούσαν τη μαθήτριά για το editing και για τη σύλληψη της δημιουργίας του βίντεο. Αρκετοί μαθητές εντυπωσιασμένοι από τη σύνθεση του βίντεο πειραματίστηκαν και εκείνοι. Έδωσε, λοιπόν, αυτή η αφήγηση έναυσμα για πειραματισμούς με τεχνολογικά μέσα.

Για τη δημιουργό: «ένιωσα προβληματισμό, ανασφάλεια, αβεβαιότητα, μελαγχολία, άγχος, θυμό, απογοήτευση, νοσταλγία, χαρά. Κυριαρχούσαν η φαντασία, η προσμονή και η έλλειψη σιγουριάς. Δεν αναθεώρησα για κάτι, διότι το αν θα μεταναστεύσω ή όχι είναι μια απόφαση πολύ δύσκολη. Ωστόσο ένιωσα ανακούφιση που υπήρχαν και άλλα άτομα που είναι στην ίδια συναισθηματική κατάσταση με εμένα».

Η ιστορία της Ξ.

Η αφηγήτρια δεν μοιράζεται κανένα προσωπικό της στοιχείο με το κοινό, πέρα από το χάρισμα της φωνής της. Η όλη αφήγηση επικεντρώνεται στο να τονίσει τα κακώς κείμενα της χώρας και να δηλώσει τη μεγάλη απογοήτευση που νιώθει. Χρησιμοποιεί την ειρωνεία για να δηλώσει τη θέση της. «Ελλάδα ποσά συναισθήματα ξύπνα το άκουσμα της λέξης αυτής σε όσους αποτελούν γέννημα θρέμμα αυτού του τόπου; Ενός τόπου με τόσο πλούσια γλώσσα, ιστορία και παρελθόν στις επιστήμες κάθε είδους! Πόσο περήφανος ποια να είναι κάποιος που είναι Έλληνας;» διερωτάται προβάλλοντας, παράλληλα, σύμβολα του ελληνικού παρελθόντος για να απαντήσει σ’ αυτό το ρητορικό ερώτημα «τόσο και άλλο τόσο». Δεν μένει καμία αμφιβολία στον θεατή για τη θέση της απέναντι στα πολιτικά πεπραγμένα της χώρας. Ακόμα και αν απομένει κάποια αμφιβολία τη διαλύει όντας καταιγιστική «οι Έλληνες ανώτερος λαός τι να συζητάμε; Έχουμε τους προγόνους... σπουδαίοι άνθρωποι!!!! Τι εννοείς μας λείπει ο πολιτισμός; Η οργάνωση; Οι τρόποι; Τι να τα κάνουμε εμείς αυτά; Είμαστε Ελληναίρες εμείς, έχουμε τον Παρθενώνα, τον Αλέξανδρο τον Μέγα, Μέγα βεβαίως βεβαίως...». Την αφήγηση διαδέχονται εικόνες από το «ένδοξο» παρελθόν της Ελλάδας και εικόνες από το «ντροπιαστικό» κατά την αφηγήτρια παρόν της. Σκουπίδια στους δρόμους, κυκλοφοριακό χάος συνθέτουν την εικόνα της σύγχρονης Ελλάδας, που δεν θυμίζει στην έφηβη τίποτα από το παρελθόν της. Το παρελθόν

αυτό, μάλλον εισέρχεται ως «φάρσα» στην αφήγηση, αφού η αντίθεση μεταξύ σύγχρονης και αρχαίας Ελλάδας είναι αβυσσαλέα.

Η αφηγήτρια εκφράζει αγανάκτηση «για την κατάντια της χώρας μας, μιας χώρας γεωγραφικά ευλογημένης με μοναδικά ιστορικά θεμέλια να κατοικείται από ανθρώπους εγωκεντρικούς που κοιτάνε πώς θα φάνε τον δίπλα και πώς θα χαρεί η τσέπη τους». Κάνει αναφορά στην περίοδο της Κρίσης και στην εμφάνιση μεγάλης πληθώρας αστέγων στη χώρα. Σε μία χώρα γνωστή για τον φιλόξενο λαό της εκείνη αναρωτιέται «πού ήταν χώρα μου και οι άνθρωποι που την κατοικούν όταν οικογένειες πετάγονταν από το σπίτι τους, επειδή άνεργοι γονείς χρωστούσαν στην τράπεζα; .....πού η φιλοξενία η ξακουστή των 12 θεών του Ολύμπου, του ξένιου του Δία;» Κάνει μια σαφή αναφορά σε όλα τα κακώς κείμενα της Ελληνικής Κοινωνίας για να αντιστρέψει το ερώτημα της παρέμβασης «θα αλλάξω λοιπόν το ερώτημα από το αν θα έφευγα ή θα έμεινα στη χώρα στο γιατί να μείνω; Έχει τελικά να μου προσφέρει κάτι αυτή η χώρα;» Κατά την Ξ η απάντηση είναι δεδομένη και είναι αρνητική. Ακολουθώντας την αρχή της οικονομίας στην αφήγηση δεν απαντά στο ερώτημα, αλλά δεν υπάρχει κανένας λόγος, γιατί έχει ήδη απαντηθεί. Η εικόνα που ακολουθεί είναι μια εικόνα ματαιώσης. Όσο και να κοπιάσει κανείς για να ακολουθήσει τα όνειρά του, αυτά θα ακυρωθούν, θα ματαιωθούν.

Για το κοινό: Οι μαθητές σοκαρίστηκαν με την αφήγηση, καθώς είχε έντονη πολιτική χροιά, δεν ταυτίστηκαν γιατί έλειπε το προσωπικό στοιχείο (προσωπικό υλικό), αλλά προβληματίστηκαν επί της θεματολογίας.

Για την αφηγήτρια: «Αισθάνομαι άγχος, πίεση, θυμό, αγανάκτηση και θλίψη. Συχνά αναρωτιέμαι «το γιατί». Μέσω αυτής της αφήγησης αναθεώρησα καλύτερα τον εσωτερικό μου κόσμο, αλλά η γνώμη που είχα για το σύστημα δεν άλλαξε».

Η Ψηφιακή Αφήγηση ως μέσο έρευνας για το Brain Drain

Αρκετοί μαθητές, 13/23, δημιούργησαν ψηφιακές αφηγήσεις στις οποίες προβλέπουν ότι θα αναγκαστούν να φύγουν από την Ελλάδα. Μόνο 6/23 μαθητές αρνούνται, προς το παρόν, να εγκαταλείψουν τη χώρα. Οι ψηφιακές αφηγήσεις των μαθητών, παρ' όλες τις διαφορές που εντοπίζονται, αναδεικνύουν τον έντονο προβληματισμό τους για το μέλλον τους. Αν εξαιρέσει κανείς 5 αφηγήσεις, σε όλες τις υπόλοιπες γίνεται ιδιαίτερη μνεία για την ανεργία που μαστίζει τη χώρα και για την αβεβαιότητα στο εργασιακό περιβάλλον. Οι μαθητές ανέδειξαν, επίσης, το ζήτημα της δύσκολης σχολικής τους ζωής. Οι συνεχείς εξετάσεις, τα διαγωνίσματα, τα φροντιστήρια, που δυστυχώς αποτελούν τμήμα της εκπαίδευσής τους, οι Πανελλήνιες Εξετάσεις φαντάζουν άσκοπα μπροστά «σε ένα αβέβαιο αποτέλεσμα και ένα αβέβαιο μέλλον».

Στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κυρίως οι νέοι στην εύρεση εργασίας δεν αναφέρθηκαν καθόλου οι 5 μαθητές που σκοπεύουν να μεταναστεύσουν και είναι απολύτως σίγουροι για την απόφασή τους. Στις ψηφιακές τους ιστορίες αναφέρεται ότι θα βρουν εργασία στο εξωτερικό, χωρίς προηγουμένως να αναζητήσουν εργασία στην Ελλάδα. Είναι έντονο το στοιχείο του κοσμοπολιτισμού καθώς αφηγούνται «θέλω να γνωρίσω καινούρια μέρη, καινούριους ανθρώπους». Σύμφωνα με τον Λαμπριανίδη (2011) «ίσως οι πτυχιούχοι που μεταναστεύουν «αρνούνται» να κατανοήσουν τους εαυτούς τους ως «μετανάστες» και θέλουν να τους αντιλαμβάνονται ως «κοσμοπολίτες», οι οποίοι φεύγουν, όχι γιατί τους «έδιωξε» η χώρα τους, αλλά γιατί είναι ελεύθεροι, είναι κοσμοπολίτες».

Στο ερευνητικό ερώτημα «πώς βλέπουν το μέλλον τους στην Ελλάδα οι μαθητές» οι απαντήσεις τους δεν είναι ενθαρρυντικές. Ακόμα και οι μαθητές που σκοπεύουν να παραμείνουν στη χώρα, περίπου το ¼ του δείγματος, αντιλαμβάνονται τις δυσκολίες

που θα αντιμετωπίσουν. Η απόφασή τους δεν στηρίζεται σε αισιόδοξα σενάρια, αλλά στο γεγονός ότι «θέλουν να προσπαθήσουν εδώ παρ' όλες τις δυσκολίες».

Η ψηφιακή αφήγηση ως παιδαγωγική μέθοδος κατανόησης κοινωνικοοικονομικών φαινομένων.

Οι μαθητές τοποθετώντας τον μελλοντικό εαυτό τους ως εν δυνάμει εργαζόμενο μπόρεσαν και αντιλήφθηκαν μεγαλύτερης φύσεως κοινωνικοπολιτικά ζητήματα, όπως είναι η Οικονομική Κρίση, η ανεργία, η μετανάστευση, η πολυπολιτισμικότητα και ο τρόπος που λειτουργεί το Εκπαιδευτικό Σύστημα. Συνέδεσαν τα ζητήματα αυτά με τη φυγή εξειδικευμένου προσωπικού. Χρησιμοποιώντας την «κοινωνιολογική φαντασία» (Mills, 1959) πήραν θέση σε ένα πολύ σοβαρό οικονομικό φαινόμενο, όπως είναι το Brain Drain. Η πλειοψηφία τους έχει πρόθεση να εγκαταλείψει τη χώρα, ως ύστατη λύση στο ακανθώδες ζήτημα της ανεργίας. Οι περισσότερες αφηγήσεις είναι εμποτισμένες με έντονο συναίσθημα και την αγωνία τους για το μέλλον.

Οι έφηβοι μέσω των ιστοριών τους αποκαλύπτουν το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον στο οποίο ζουν. Ένας κοινωνικός αναλυτής εύκολα θα συμπεράνε παρακολουθώντας τις ιστορίες των μαθητών ότι η χώρα στην οποία αναφέρονται αντιμετωπίζει σοβαρά ζητήματα. Τα ζητήματα αυτά οδηγούν πολλούς νέους στην απόφαση να φύγουν από τη χώρα.

Παράλληλα, θα διαπίστωνε ότι οι μαθητές δεν αναφέρονται στις πρακτικές δυσκολίες που μπορεί να επιφέρει μια τέτοια απόφαση, παρά μόνο στις συναισθηματικές. Σε καμία από τις 23 αφηγήσεις δεν γίνεται αναφορά στα ενδεχόμενα ζητήματα που θα προκύψουν κατά την ενδεχόμενη μετεγκατάστασή τους. Ακόμα και στις αφηγήσεις που οι αφηγητές δηλώνουν ότι δεν θα φύγουν από τη χώρα, δεν προβάλλονται ως λόγοι, ούτε καν αναφορικά, οι ενδεχόμενες δυσκολίες μετεγκατάστασης. Οι λόγοι θα μπορούσαν να αναζητηθούν στην εξοικείωση που έχουν οι σημερινοί μαθητές με το Διαδίκτυο. Ως γηγενείς της τεχνολογίας μπορούν να συλλέξουν εύκολα πληροφορίες για τα μέρη που σκέφτονται να μετεγκατασταθούν, να νοικιάσουν σπίτια μέσω ηλεκτρονικών πλατφορμών, να αναζητήσουν συγκατοίκους, να δώσουν συνέντευξη για εργασία μέσω Skype, ακόμα και να συγκρίνουν το μέσο κόστος ζωής ανά χώρα.

Σε συζήτηση που έγινε κατά τον κύκλο ιστορίας διαπιστώθηκε ότι πολλοί μαθητές αναζητούν ήδη πληροφορίες για τη ζωή σε διάφορες μητροπόλεις που αφορούν στο κόστος ζωής, στη ζήτηση για διάφορα επαγγέλματα, στις καιρικές συνθήκες που επικρατούν κ.α.

Μια άλλη εξήγηση που απορρέει από τις συζητήσεις των μαθητών στον κύκλο ιστορίας, είναι ότι τα τελευταία χρόνια λόγω της φυγής πολλών νέων Ελλήνων στο εξωτερικό, πολλοί μαθητές έχουν φίλους και συγγενείς που ήδη εργάζονται σε μία πόλη του εξωτερικού. Πλέον, ίσως δεν μιλάμε για απρόσωπα μεταναστευτικά δίκτυα, αλλά για συγγενικούς δεσμούς των νέων με άτομα που πρόσφατα μετανάστευσαν και αποτελούν όχημα για τη μετανάστευση των εναπομεινάντων. Κατ' αυτή την ανάλυση οι ροές προς το εξωτερικό θα συνεχίζουν να αυξάνονται, γιατί δεν είναι μόνο η τεχνολογία διευκολυντικός παράγοντας φυγής. Αν δεν αλλάξει δραστικά η κατάσταση στην Ελλάδα αυτά τα κύματα φυγής θα εντείνονται.

Στα μάτια πολλών μαθητών η εργασία στο εξωτερικό ισοδυναμεί με επιτυχία. Αν και εν πολλοίς όντως είναι, αν συγκρίνει κανείς τους μέσους μισθούς με τους αντίστοιχους στην Ελλάδα (Λαμπριανίδης, 2011), θα πρέπει κανείς να λάβει υπόψη του το αντίστοιχο κόστος και τις συνθήκες ζωής.

Αποτίμηση

Οι περισσότεροι μαθητές αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως μέλη μιας κοινωνίας που βρίσκεται υπό κατάρρευση, οικονομικά και αξιακά. Η κοινωνία αυτή, παρότι η ίδια βρίσκεται σε πτώση «έχει υπερβολικές απαιτήσεις από εκείνους». Νιώθουν ότι τους ζητείται να καταβάλουν προσπάθειες για έναν στόχο που ακόμα και αν επιτευχθεί δεν θα τους βοηθήσει να πραγματοποιήσουν τα όνειρα τους εντός Ελλάδας. Δεν είναι τυχαίο ότι οι περισσότεροι μαθητές ταυτίστηκαν με αφηγήσεις όπου γίνεται εκτενής αναφορά στις Πανελλήνιες Εξετάσεις και στο Εκπαιδευτικό Σύστημα.

Παρόλα αυτά, οι έφηβοι δεν επιθυμούν να φύγουν από τη χώρα τους. Σε αρκετές αφηγήσεις δόθηκε μια αισιόδοξη προοπτική. Ιδιαίτερα σε μια αφήγηση τέθηκε το ζήτημα του κοινού προβλήματος-μέλλοντος μιας ολόκληρης γενεάς και ποια θα πρέπει να είναι η στάση των νέων, ώστε τα πράγματα στην Ελλάδα να αλλάξουν. Όπως σημειώνουν οι Cubrium & Scott (2010) η ψηφιακή αφήγηση αποτελεί μοναδική μέθοδο, ώστε οι μαθητές/φοιτητές να αντιληφθούν τη θέση τους στον κόσμο. Η δική τους εμπλοκή οδηγεί στην πολιτικοποίησή τους. Τη θέση τους αυτή την αντιλαμβάνονται πρωτίστως συναισθηματικά, και αυτή είναι η μεγαλύτερη δύναμη των ψηφιακών αφηγήσεων.

Πέρα από τους προβληματισμούς, προσωπικούς και κοινωνικούς, οι μαθητές ενεπλάκησαν συναισθηματικά, ακόμα και εκείνοι που δεν δημιούργησαν ψηφιακές ιστορίες. Μέσω του συναισθήματος, ακόμα και του γέλιου, προσέγγισαν θέματα όπως η μετανάστευση, η ανεργία, η εθνική ταυτότητα. Οι μαθητές που δημιούργησαν ψηφιακές αφηγήσεις αντιμετώπισαν τα συναισθήματά τους, μπήκαν σε μία διαδικασία προσωπικής ολοκλήρωσης, ώστε να δομήσουν έναν εαυτό έτοιμο να αποφασίσει σε κρίσιμα ζητήματα. Βασική στόχευση της εκπαίδευσης είναι αυτή· οι μαθητές ως αυτόνομες προσωπικότητες να μπορούν να επεξεργάζονται δεδομένα, να αντιλαμβάνονται τη θέση τους απέναντι σ' αυτά και να λαμβάνουν τις κατάλληλες για εκείνους αποφάσεις.

Οι ψηφιακές αφηγήσεις προσφέρουν αυτή την προοπτική, γιατί είναι βιωματικές (οι μαθητές είναι οι δημιουργοί), είναι και αποτέλεσμα συμμετοχικής διαδικασίας (το story circle προϋποθέτει ταυτόχρονα την υιοθέτηση του ρόλου του αφηγητή-πομπού και του δέκτη) και είναι και διαδραστικές (στο πλαίσιο που δημιουργός και κοινό μοιράζονται τις σκέψεις τους για την αφήγηση). Ιδιαίτερα στο πλαίσιο της σχολικής τάξης που το «κοινό» γνωρίζει τον αφηγητή δημιουργείται μια ακόμα πιο ιδιαίτερη σχέση μεταξύ «κοινού-δημιουργού», καθώς το κοινό επανεξετάζει με τη βοήθεια της ψηφιακής αφήγησης τη γνώμη του για τον δημιουργό. Η γνώμη αυτή πολλές φορές είναι αποτέλεσμα στερεοτυπικών αντιλήψεων που το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα αναπαράγει. Χαρακτηριστικά, οι ψηφιακές αφηγήσεις 2 μαθητών προκάλεσαν έντονη έκπληξη στους υπόλοιπους μαθητές, καθώς οι μαθητές αυτοί έχουν χαμηλές μαθησιακές επιδόσεις. Οι μαθητές κατέληξαν ότι «όλες οι ιστορίες είναι ίδιες». Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον το γεγονός ότι πολλοί μαθητές δεν έβαλαν τίτλο στην ιστορία τους γιατί όπως είπαν «κυρία, θα μπορούσε να είναι μια ιστορία οποιουδήποτε μαθητή», θυμίζοντας τη ρήση του Harris (2007, p.111) που αναφέραμε στην αρχή ότι «η ιστορία ενός ατόμου γίνεται η ιστορία ενός άλλου με λεπτές διαφορές». Κατανόησαν τον συμμαθητή τους, γιατί αντιλήφθηκαν ότι τα σημεία που τους ενώνουν είναι πιο ουσιαστικά από εκείνα που τους χωρίζουν.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Anderson, K. M. & Mack, R. (2018). Digital Storytelling: A Narrative Method for Positive Identity Development in Minority Youth. *Social Work with Groups* 42(1):43-55. Doi: 10.1080/01609513.2017.1413616
- Angel-Asani, A., & Sanford, V. (Eds.). (2006). *Engaged observer: Anthropology, advocacy, and activism*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Barthes, R. (1966) Introduction to the Structural analogue of the Narrative. *Communications* 3
- Blake, M. E. and V. Bartel. (1999). Storytelling in the classroom: Personal narratives and preservice teachers. *New England Reading Association Journal* 35(2): 3–6.
- Bogdan, R. G. and Biklen, S. K. (1992) *Qualitative Research for Education* (second edition). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Docherty, D. & McColl, M. A. (2003). Illness stories: Themes emerging through narrative. *Social Work in Health Care* 37(1):19–39. Doi:10.1300/J010v37n01_02
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (2nd ed.). New York City, NY: Norton.
- Gakhar, S. & Thompson, A. (2007). DIGITAL STORYTELLING: Engaging, Communicating, and Collaborating. In R. Carlsen, K. McFerrin, J. Price, R. Weber & D. Willis (Eds.), *Proceedings of SITE 2007--Society for Information Technology & Teacher Education International Conference* (pp. 607-612). San Antonio, Texas, USA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Διαθέσιμο στο: <https://www.learntechlib.org/primary/p/24609/>
- González-Tennant, E. (2017). Digital Storytelling in the Classroom: New Media Techniques for an Engaged Anthropological Pedagogy in book: *Deep Stories: Practicing, Teaching, and Learning Anthropology with Digital Storytelling*. De Gruyter Open. Doi: 10.1515/9783110539356-012
- Gubrium, A. C. & Scott T. (2010). Teaching and Speaking to Social Change: A Digital Storytelling Approach Addressing Access to Higher Education. *Societies Without Borders* 5(2): 126-151. Διαθέσιμο στο : <https://scholarlycommons.law.case.edu/swb/vol5/iss2/2>
- Goth, K., Foelsch, P., Schlüter-Müller, S., Birkhölzer, M., Jung, E., Pick, O., & Schmeck, K. (2012). Assessment of identity development and identity diffusion in adolescence: Theoretical basis and psychometric properties of the self-report questionnaire AIDA. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* 6(1):27. doi:10.1186/1753-2000-6-2
- Harris, R. (2007). Blending narratives: A storytelling strategy for social studies. *The Social Studies* 98(3). Doi: 10.3200/TSSS.98.3.111-116
- Lambert J. (2009). Where It All Started: The Center for Digital Storytelling in California, Chapter 4 in Hartley J. & McWilliam K. (Eds) *Story Circle: Digital Storytelling around the World*. New Jersey: Wiley-Blackwell Publishing. Doi:10.1002/9781444310580.ch4
- Lambert, J. (2013). *Digital storytelling: Capturing lives, creating community*. Routledge.
- Mills, C.W (1959). *Social Imagination*. New York: Oxford University Press.
- Prensky, M (2001). *Digital Natives, Digital Immigrants*. NCB University Press 9(5).
- Riessman, C. (2003). *Narrative analysis (qualitative research methods)*. London: Sage Publications, Inc.
- Robin, B. R. (2008). Digital storytelling: A powerful technology tool for the 21st century classroom. *Theory into practice* 47(3): 220-228. Doi: 10.1080/00405840802153916
- Roth, W.-M. (2006b) Identity as Dialectic: making and re/making self in urban schooling, in J.L. Kincheloe, K. Hayes, K. Rose & P.M. Anderson (Eds) *The Praeger Handbook of Urban Education*, 143-153. Westport: Greenwood.
- Spradley, J. P. (1980). *Participant Observation*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Staley, B. (2017). *Journeying Beyond: Digital Storytelling with Rural Youth*. *The Rural Educator*:38(2)
- Μεϊμάρης, Μ. (2013). Εκπαιδευοντας στην Ψηφιακή Αφήγηση: Δουλεύοντας με ομάδες στην ελληνική πραγματικότητα. *Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση* 7(4A).
- Λαμπριανίδης, Α. (2011). *Επενδύοντας στη φυγή. Η διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα την εποχή της παγκοσμιοποίησης*. Αθήνα: Κριτική.